

Adéla Balcarová,

Syntactic, semantic and FSP aspects of ditransitive complementation: a study of *blame* and *provide*

Syntaktické, sémantické a aktuálněčlenské aspekty ditranzitivní komplementace: analýza sloves *blame* a *provide*

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav anglického jazyka a didaktiky, 2013

Oponentský posudek

Předložená diplomová práce je komplexní rozbor nevětné ditranzitivní komplementace anglických sloves *blame* a *provide*, která dovolují řazení svých dvou předmětů v opačném pořadí. Zkoumaná slovesa tvoří vzorce SVO_dO_{prep} a SVO_iO_{prep} , v nichž se entita transferu reflektuje jako $O_{d/1} \rightarrow O_{prep/2}$ a entita, k níž transfer směřuje, jako $O_{prep/1} \rightarrow O_{i/2}$: *blame something on someone / provide something for someone* → *blame someone for something / provide someone with something*. Aspekty zahrnuté do výzkumu zahrnují substantivní a pronominální formu předmětů a jejich kombinace, syntaktické funkce, vypustitelnost jednoho, popř. obou předmětů, aktuálněčlenské funkce a jejich kombinace, a sémantiku. Všechny výsledky jsou předkládány s kvantitativními údaji shrnutými v přehledných tabulkách. Výzkum je proveden na základě 200 dokladů (100 dokladů každého slovesa) z Britského národního korpusu. Jelikož však pro výzkum aktuálněčlenského aspektu byl třeba znát předcházející kontext, který BNC neposkytuje, autorka kontext dodatečně dohledala prostřednictvím Českého národního korpusu. Není jasné, proč tedy nebyl materiál čerpán z BNC prostřednictvím ČNK hned od počátku, a naopak jednotlivé příklady pro nedoložené řídké konstrukce nebo konfigurace následně dohledány v BNC.

Slovesa jsou zpracována každé zvláště, avšak výsledky jsou důsledně srovnávány. V prvním kroku je registrována frekvence obou vzorců a již zde se ukazují výrazné rozdíly: zatímco v případě slovesa *blame* je výrazně častější (66%) forma SVO_iO_{prep} *blame someone for something* (tab. 7, s. 48), v případě *provide* je to SVO_dO_{prep} (61%, tab. 17, s. 68, v níž je chybně uvedena předložka *on* místo *with*) *provide something for someone*. Ukazuje se zde podstatný rozdíl v jejich sémantické struktuře, která vyplývá nejen ze sémantiky slovesa, ale i předložky: u slovesa *blame* předložka *for* uvozuje entitu transferu ve významu příčiny, naproti tomu u slovesa *provide* cíl transferu, recipienta, což *blame* konstruuje s předložkou *on* (ve významu nepříznivého zasažení, srov. dativ neprospěchu).

Realizační forma je relevantní především v tom směru, že může indikovat kontextovou ne/závislost: anaforické pronominální formy a substantivní fráze s anaforickým členem jsou v zásadě kontextově závislé. To se projevuje v řazení předmětů: pronominální forma se vyskytuje převážně v pozici prvního.

Pokud jde o syntaktické funkce, autorka vychází z CGEL, v níž je u obou sloves aktantu, k němuž směřuje entita transferu, připsána funkce nepřímého předmětu. Toto přiřazení vychází ze sémantické role recipienta. Syntaktickému vymezení (dativizaci) však ani jedno sloveso nevyhovuje: **they provided him the means*, **they blamed him the failure*. Významový rozdíl mezi zkoumanými slovesy se projevuje též v rozdílné sémantické roli tohoto aktantu: zatímco u *provide* aktant, který je cílem transferu nějaké entity, je jejím recipientem, v případě *blame* je to pouze aktant, jemuž se připisuje nějaká zpravidla záporná propozice, jejímž recipientem nemusí být, o níž ani nemusí vědět. Recipient těchto propozic není specifikován, mnohdy je jen obecný. Z tohoto hlediska připsání funkce nepřímého předmětu není zcela nerozporné. Syntaktický aspekt výzkumu zahrnoval též možnost vypuštění předmětů v syntaktické struktuře (nikoliv ovšem v sémantické). V excerpovaných dokladech se podle autorčina výkladu žádný příklad ani u jednoho sloves nevyskytl. Nicméně autorka uvažuje o možnostech vypuštění jednoho předmětu ve všech čtyřech alternativních

formách a uzavírá, že je možné u slovesa *provide* v případě jako *they provided supplies*, pročez uvádí doklad dohledaný v BNC. Ve vlastních autorčiných dokladech se vyskytl jeden případ vypuštěného předmětu u slovesa *blame*, v němž je předložková fráze s *on* chybně interpretována jako předložkový předmět, ačkoliv jde o postmodifikaci (ex 22/s. 55: *Westwood ... blamed the demise of the traditional bobby on the beat*).

Aktuálněčlenský aspekt je traktován z hlediska kontextové ne/závislosti obou předmětů a uplatnění principu end focus. Tento oddíl práce je nejméně zdařilý. Autorka vychází z chybné interpretace klíčového pojmu základního rozložení výpovědní dynamičnosti, kterou připisuje řazení kontextově závislý - kontextově nezávislý předmět. U nositelů AČV funkce jde pouze o stupeň výpovědní dynamičnosti, základní rozložení výpovědní dynamičnosti se týká distribučního pole celé věty. Žádný doklad, v jehož komplementaci je kontextově závislý předmět, nemá základní rozložení výpovědní dynamičnosti, neboť sloveso ve funkci přechodu je složka netematické sekce, má tedy vyšší stupeň výpovědní dynamičnosti než tematický předmět. Základní rozložení výpovědní dynamičnosti je možné jen v případě, jsou-li oba předměty kontextově nezávislé. V některých příkladech je i chybné přiřazování kontextové ne/závislosti (např. ex 23/s. 55: *The leaders blamed the enchantment of their young people on an international conspiracy ...* analyzovaný jako obsahující oba kontextově nezávislé předměty; první je očividně závislý). V souvislosti s principem end focus je věnována velká pozornost principu end weight. I v tomto bodě je opomíjen relevantní aspekt hierarchie těchto dvou principů: princip end weight se týká jen realizační formy, kdežto princip end focus funkce a významu. Je sice pravda, že kontextově nezávislý element má v důsledku uvádění nové informace většinou rozvitější realizační formu než element závislý, avšak nový prvek může být jednoslovný a závislé prvky rozvité.

Nejpřínosnější část předložené studie přináší výklad posledního zkoumaného aspektu, sémantiky zkoumaných ditranzitivních konstrukcí. Výklad zahrnuje nejen sémantiku zkoumaných sloves a sémantické role aktantů, nýbrž též významy substantiv, která se v roli aktantů vyskytla. Autorka uvažuje o jejich zařazení podle některé sémantické klasifikace (u Haspelmatha, Mukherjee a Gropena), avšak žádnou nepovažuje za výstižnou a navrhuje novou skupinu sdělení negativních propozic. Nicméně Gropenova skupina sdělení propozic nebo propozičních obsahů význam *blame* vystihuje, je zde i sémantická vazba s *claim*, srov. *The blamed the divorce on John /They claimed that John was responsible for the divorce*. Naproti tomu *provide* opět prokazuje svou výraznější příslušnost k ditranzitivním slovesům snadnější přiřaditelností ke skupině physical nebo mental transfer, popř. splnění transferu. Sémantika předmětů obou sloves je traktována jednak z hlediska sémantické role, která je jednoznačná v případě entity transferu (affected), avšak v případě druhého aktantu různě řešená u různých sloves a různými autory. I v tomto bodě se centrálním ditranzitivním slovesům více podobá *provide* (autorka uvádí role recipienta, beneficiary, benefactive). Pokud jde o lexikální sémantiku, jako charakteristický významový rys předložkového/přímého předmětu slovesa *blame* byla zjištěna téměř ve všech případech negativní konotace, většinou u samotných substantiv, řidčeji v důsledku modifikátorů nebo kontextu, klasifikovatelných do několika skupin. Naproti tomu sémantiku předložkového/ přímého předmětu slovesa *provide* bylo možno klasifikovat jen v polovině dokladů do skupin, které žádný společný rys nesdílely. Nicméně by ho bylo možno spatřovat v negativním vymezení: žádné negativní konotace. Rozdíly v sémantice předmětů obou sloves ovšem primárně vyplývají z odlišnosti slovesných významů. Jako zvláštní oddíl na stejné úrovni desetinného třídění jako realizační formy, kontextová závislost a sémantická klasifikace (6.1.3, 6.1.4, 6.1.5) je traktována ne/životnost (6.1.6 a 6.2.6). Ne/životnost je ovšem základní sémantický rys, měla by tedy být traktována v rámci sémantiky. Klasifikace předmětů podle ne/životnosti je opět jednoznačnější u *provide* (téměř 100% nepřímých předmětů životných, podobně téměř 100% přímých předmětů neživotných). U předložkového předmětu je tato tendence méně výrazná

(neživotné 61%, životné 39%). V případě *blame* je životnost u obou aktantů zastoupena podstatně méně: ve vzorci SVO_iO_{prep} bylo nepřímých předmětů 36% životných, 64% neživotných, předložkové byly všechny neživotné; ve vzorci SVO_dO_{prep} bylo 100% přímých předmětů neživotných a 71% neživotných předložkových předmětů. Také v tomto výrazném rozdílu v životnosti aktantů se projevuje podstatný rozdíl mezi lexikálními významy zkoumaných sloves.

Dotazy a poznámky k jednotlivostem

1. Dotazy k čerpání výzkumného materiálu z BNC a ČNK a k samostatnému oddílu životnosti viz výše.

2. Větná a polovětná realizační forma je ve výzkumech tohoto druhu ponechána stranou, neboť konstrukce s těmito realizačními formami neskýtají možnost výměny pozic předmětů; jsou tyto formy zastoupeny v komplementaci zkoumaných sloves?

3. Faktory určující AČV strukturu jsou tři? Jaký je vztah mezi principem end-focus a základním rozložením výpovědní dynamičnosti? Pojem přechodu / transition pochází od Brůhové? *According to Brůhová, the verb is assigned the FSP function of transition because ...* (s. 37)

4. Proč je nepřímý předmět vypustitelný v ex p. *They gave us \$100* a ne v q. *They gave us a beating?* (s. 15) s. 18: *she gave me a push / she pushed me*: nepřímý a přímý předmět se kondenzují do jednoho předmětu?

s. 51/ex 12, 52 ex 16 - bez předchozího kontextu nelze kontextovou ne/závislost předmětů ověřit; v takových případech je nutné uvést předchozí kontext.

s. 58: Haspelmathův termín *theme* je mylně interpretován jako termín aktuálněčlenský; do které větné roviny patří a co mu odpovídá v české a britské gramatice?

česká terminologie: kontextuální (spr. kontextová) zapojenost je totéž jako kontextová závislost?; vypojený prvek není totožný s kontextově nezávislým prvkem; vypojené prvky představují specificky vymezený typ kontextové nezávislosti; základní typ prvků kontextově nezávislých jsou prvky bez specifických vymezení, vstupující do textu/diskursu prvně; discourse dynamics (s. 27) je communicative dynamism?

s. 15 uprostřed: co je *nominal interrogative adverb*?

Jazyková stránka má velmi dobrou úroveň, nevhodné vyjádření a/nebo chyby a překlady jsou ojedinělé, např. *shall* v 3. os. (s. 42, 70 a jinde); s. 45: *1/sh to not operate*; s. 60 (a jinde) *from the point (from the point of view)*, interpunkce nerestriktivní vztahné věty, s. 65: *prepositional*.

Závěr:

Předložená studie je velmi podrobně a důkladně zpracovaný diplomový úkol. Přináší nové poznatky o frekvenci zkoumaných vzorců, realizačních formách jejich předmětových aktantů a o konfiguracích všech zkoumaných aspektů. Zejména přínosná je komplexnost zpracování sémantického aspektu zahrnujícího jak obecnou, tak lexikální sémantiku všech složek zkoumaných ditranzitivních vzorců. Za pozitivum práce též považuji důsledné propojení poznatků z rozsáhlé odborné literatury s vlastním rozbořem. Pokud jde o nedostatky ve zpracování aktuálněčlenského aspektu, nejsou v rámci celkového hodnocení podstatně závažné. Diplomovou práci Adély Balcarové doporučuji k obhajobě a v závislosti na jejím průběhu ji předběžně hodnotím známkou velmi dobrou až výbornou.

V Praze, 1. září 2013

Prof. PhDr. Libuše Dušková, DrSc.